

विशेष लेख...

एसटी तोट्याचे गांभीर्य

— प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

महाराष्ट्राच्या सर्वांगीण विकासामध्ये सर्वात मोठे योगदान असलेली लालपरी एसटी ही अनेक कारणांनी अडचणीत आहे. एसटीचा संचित तोटा अकरा हजार कोटी रुपयांच्या वर पोहोचला असून, तो दररोज वाढत आहे. सन २०२५-२६ या आर्थिक वर्षात महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाचे एकूण शालनीय उत्पन्न ११.४७५ कोटी रुपये इतके नोंदविण्यात आले. तर खर्च १३.०६६ कोटी रुपये झाला परिणामी महामंडळाला तब्बल ५९१ कोटी रुपयांचा तोटा सहन करावा लागला आर्थिक कामगिरी बाबत परिवहन मंत्री तथा महामंडळाचे अध्यक्ष प्रताप सरनाई यांनी स्पष्ट भूमिका मांडत तोटा कमी करण्यासाठी सर्वंकष उपाय योजना राबविण्याचे निर्देश दिले आहेत.

एसटी महामंडळाला होणारा तोटा हा आजचाच प्रश्न नसून तो महामंडळ अस्तित्वात आल्यापासूनच एसटी महामंडळ तोट्यात चालत आहे ही वस्तुस्थिती आहे. एसटी महामंडळाच्या तोटा कमी करण्यासाठी ज्या सर्वंकष उपाययोजना करायला पाहिजे त्या सरकार करत नाही. सरकारची उदासीनता, प्रत्येक एसटी डेपो महामंडळाचा बेजबाबदार कारभार, कर्मचाऱ्यांमध्ये उत्तरदायित्वाचा अभाव, अवैध प्रवासी वाहतूक (खाजगी वाहने), डिझेलचे वाढते दर, जुने बसेस, आणि कर्मचारी पगाराचा अवाढव्य खर्च ही प्रमुख कारणे एस टी महामंडळाच्या तोट्याची आहेत. सध्या अनेक विभाग तोट्यात असून, केवळ काही विभागाच नफ्यात आहेत.

ग्रामीण व शहरी भागात खाजगी बसेस आणि ट्रॅव्हल्सची बेकायदेशीर वाहतूक एसटीच्या उत्पन्नाला मोठा फटका मारत आहे. राज्यात अवैध प्रवासी वाहतुकीमुळे एसटी महामंडळाला मोठा आर्थिक फटका बसत असून सुमारे ३५% मार्ग प्रभावित झाले आहेत. खासगी वाहने एसटीच्या पॉइंटवरूनच प्रवासी पळवत असल्याने एसटीचे उत्पन्न बुडत आहे. या बेकायदेशीर वाहतुकीमुळे एसटीचे दरवर्षी कोट्यवधींचे नुकसान होत असून, अनेक मार्गांवर एसटीच्या फेऱ्या कमी कराव्या लागत आहेत.

परिवहन विभागाने अवैध वाहतुकीवर कडक कारवाई करण्याचे आदेश केवळ कागदावरच आहेत. एसटी आणि आरटीओ यांची संयुक्त पथके कारवाईसाठी तैनात करण्यात आली आहेत. राज्यात हजारो अवैध छोटी वाहने, तसेच काही परवानाधारक वाहनेही नियमांचे उल्लंघन करत क्षमतेपेक्षा अधिक प्रवाशांची वाहतूक करत आहेत. परवानगी नसताना सुरू असलेल्या टप्पा वाहतुकीमुळे एसटी महामंडळाच्या उत्पन्नावर मोठा परिणाम झाला.

विशेषतः, एसटीकडून कारवाईसाठी उपलब्ध करून दिलेल्या वाहनांचा काही ठिकाणी गैरवापर होत असल्याचे गांभीर्य निरीक्षण नोंदविण्यात आले. काही ठिकाणी या वाहनांचा वैयक्तिक वापर केल्याच्या तक्रारीही समोर आल्या. याशिवाय, राज्यातील ५९ प्रादेशिक व उपप्रादेशिक परिवहन कार्यालयांपैकी केवळ २० कार्यालयांना एसटी कडून आवश्यक वाहन व मनुष्यबळ उपलब्ध असल्याचे आढळून आले. दर १० दिवसांनी कारवाई अहवाल सादर करण्याचे निर्देश असतानाही अनेक ठिकाणी त्याचे पालन होत नसल्याचे निदर्शनास आले. काही भागांत केवळ दिवाळी कारवाई होत असल्याची नोंद करण्यात आली असून, आर.टी.ओ. अधिकाऱ्यांकडून अपेक्षित प्रतिसाद मिळत नसल्याचे वास्तव आहे.

राज्यात प्रवासी टप्पा वाहतुकीची परवानगी केवळ एसटीला आहे. मात्र राज्यात सर्वत्रच अवैध प्रवासी वाहतूक सुरू आहे. यामुळे महामंडळाला वर्षाला सुमारे एक हजार कोटी रुपये तोटा होतो. अवैध प्रवासी वाहतुकीला आळा घालण्यासाठी स्थानिक पातळीवर प्रयत्न होणे अत्यंत गरजेचे आहे.

मात्र रस्त्यांवर ही पथके कधीच दिसत नाही. सर्व मॅनेज केल्या जाते. दर १० दिवसांनी कारवाईचा अहवाल सादर करण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत मात्र या सर्व उपाययोजना केवळ दिवाळी आहेत

डिझेल खरेदी आणि वाहतूक खर्चात झालेली प्रचंड वाढीचा फटका एसटी ला बसतो. २०२३-२४ मध्ये एसटीचा संचित तोटा १०,३२२ कोटी रुपयांवर पोहोचला आहे. जुन्या बसेसमुळे इंधन जास्त लागते आणि देखभालीचा खर्चही वाढतो अनेक मार्गांवर प्रवाशांची कमी संख्या असल्याने उत्पन्नात घट होत आहे.

एसटी ही जनसामान्यांची कालपरी म्हणून ओळखली जाते. नफा ना तोटा या आधारावर शहरी भागासह ग्रामीण भागातील जनतेचा प्रवास सुखकर व्हावा या हेतूने एस टी बस तोट्यात जाणार नाही, याची दक्षता घेण्याची गरज आहे. त्यासाठी एसटी डेपोच्या रिकाम्या जागांचा व्यावसायिक वापर करून त्यातून भाडे किंवा उत्पन्न मिळवणे.

मालवाहतूक प्रवासी वाहतुकीसोबतच मालवाहतुकीवर अधिक भर देऊन उत्पन्न वाढवणे.

बेकायदा वाहतुकीवर नियंत्रण ठेवणे, एसटीच्या मार्गांवरील खासगी आणि बेकायदा/वाहतुकीवर आळा घालणे, ज्यामुळे प्रवासी पुन्हा एसटीकडे वळतील. यासह

प्रशासकीय सुधारणा करणे देखील आवश्यक आहे. ज्या मार्गांवर जास्त गर्दी आहे तिथे जादा फेऱ्या सोडणे आणि कमी गर्दीच्या मार्गांचे पुनर्नियोजन करणे. दैनंदिन खर्चावर नियंत्रण ठेवून उत्पन्नाचे लक्ष्य निश्चित करणे आदी सुधारणा करून एसटीचा तोटा भरून काढण्यात मदत होईल.

कौसडीकर यांच्या परिवाराने संपन्न केलेला हा सोहळा म्हणजे वृद्धाश्रम संस्कृतीला एक ठोस चपराकच !-डॉ.श्री.आनंद देशपांडे

ज्योतिर्मय साहित्य

सेलू (श्याम कुलकर्णी) साहित्य

प्रेमीं साठी आनंदाचा अविस्मरणीय क्षण ठरलेला “बहुरंगी फुले” या कथा संग्रहाचा प्रकाशन सोहळा व सत्कार समारंभ अत्यंत उत्साहपूर्ण आणि सांस्कृतिक वातावरणात के.बा. विद्यालयाच्या व्यासपिठावर संपन्न झाला. श्री. एस.बी. कुलकर्णी (कौसडीकर) वय वर्षे ९२, यांच्या समर्थ लेखणीतून साकारलेला हा कथासंग्रह विविध भाव छटा, मानवी नात्यांचे सूक्ष्म पैलू आणि जीवनातील वास्तव अनुभवांचे प्रभावी चित्रण करणारा ठरला आहे.

या कार्यक्रमाचे विशेष आकर्षण ठरले ते पारंपरिक पद्धतीने साजरे करण्यात आलेले पालखीतून विमोचना साठी ग्रंथ ‘ग्रंथदिंडी’ स्वरूपातील प्रकाशन. सुशोभित पालखीत

गुलाबाच्या फुलांनी सजवून ठेवलेल्या “बहुरंगी फुले” या पुस्तकाच्या प्रती मान्यवरांनी उचलून प्रकाशन केले. या अनोख्या आणि सांस्कृतिक परंपरेने कार्यक्रमाला एक वेगळीच उंची प्राप्त झाली आणि उपस्थितांनी त्याचे मनापासून कौतुक केले.

कार्यक्रमाच्या प्रारंभी कु. वैष्णवी अमित कुलकर्णी यांनी आत्मीय आणि प्रभावी उद्घाटनपर भाषण केले. आपल्या प्रास्ताविकात त्यांनी पुस्तकातील विविध कथांचा नेमका आढावा घेत लेखकाच्या लेखनशैलीचे आणि विषय वैविध्याचे मनःपूर्वक कौतुक केले.

यावेळी मान्यवरांनी ‘माधुरी’, ‘विच्छा’ आणि ‘सोनसरी’ या कथांमधील मानवी भावना आणि वास्तव जीवनाचे प्रभावी दर्शन घडते, असे नमूद केले. ‘हेमंतातल्या

सायकाळी’ आणि ‘बलिदान’ या कथांमधून नात्यांची कोमलता अधोरेखित होते, तर ‘पण ऐकाल तर शपथ’ आणि ‘ती सौंदर्यवती’ या कथा विनोदी शैलीतून रसिकांचे मनोरंजन करतात. ‘अन्न म्हणे मी वेडा’ ही कथा अति विचारांचे दुष्परिणाम दाखवते, तर ‘अशोक’ ही कथा हृदयस्पर्शी ठरते. ‘मोल’ आणि ‘कवी व कलावंत’ या लेखांतून जीवन मूल्यांचे सखोल विश्लेषण मांडले असून अशा साहित्यकृती समाजाला दिशा देणाऱ्या ठरतात, असेही त्यांनी सांगितले.

कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून मा. डॉ. विनायकराव कोठेकर उपस्थित होते, तर पुस्तकाचे विमोचन मा.श्री. प्रभाकराव साळगावकर यांच्या शुभहस्ते पार पडले. विशेष मार्गदर्शक म्हणून मा. डॉ.श्री.शरदराव कुलकर्णी यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

कार्यक्रमात विशेष अतिथी म्हणून कवी, लेखक व व्याख्याते मा. प्रभाकर साळगावकर तसेच विनोदी लेखक मा. डॉ. आनंद देशपांडे उपस्थित होते. या शिवाय नू.वि.शि. संस्था, सेलू येथील प्रशासकीय अधिकारी तसेच श्री. गोविंदभाऊ जोशी (माजी अध्यक्ष, के. बा. शाळा, सेलू) यांचीही विशेष उपस्थिती लाभली. एस.बी.

कौसडीकरांचे माजी विद्यार्थी डॉ. श्याम कालावधीतील आदर्श शिक्षक एस.बी. कौसडीकर यांच्या अध्यापनाच्या शैलीचा शालेय आठवणींना उजाळा दिला. सध्याच्या नाणे गुरुजींच्या काळातही साने गुरुजींच्या गोत्रातील कौसडीकर कायमच हृदयस्थ राहतात! आशा शिक्षकांच्या अध्यापनातच भावी विद्यार्थ्यांचे भवितव्य विसावलेले असते! तर गुरुजींच्या सानिध्यात

राहिलेल्या शिक्षिका सौ.विजया अनंतराव चौधरी “कौसडीकरांच्या संस्कारांमुळेच मी उत्तम विद्यार्थी घडू शकले,” असे मनोगत त्यांनी व्यक्त केले होते. या प्रसंगी श्री.विलास कौसडीकर यांचा राष्ट्रीय स्तरावरील गुणवत्ता पुरस्कारासाठी, तसेच प्रा. डॉ. अमित कुलकर्णी यांचा राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्कारासाठी सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन लेखिका सौ.डॉ.जयश्री सोनेकर यांनी अत्यंत प्रभावीपणे केले. शेवटी श्री. प्रदीप कौसडीकर यांनी आभार प्रदर्शन करून उपस्थित मान्यवर, आयोजक आणि साहित्यप्रेमी

यांचे मनःपूर्वक आभार मानले. कार्यक्रमाची सांगता पसायदानाने करण्यात आली. एकंदरित, हा प्रकाशन सोहळा साहित्य, संस्कृती आणि परंपरेचा सुंदर संगम ठरला.

हिंग्लिशची लाट आणि मुलांचे भविष्य

ज्योतिर्मय साहित्य

आजच्या धावपळीच्या युगात

आपण आपल्या राहणीमानात अनेक बदल स्वीकारले आहेत. खाण्या - पिण्यापासून ते कपड्यांपर्यंत आपण पारचात्य संस्कृतीचे अनुकरण करत आहोत. पण या बदलांच्या ओघात आपली बोलण्याची भाषा सुद्धा संकरित झाली आहे. आज घराघरात मराठी बोलताना इंग्रजी शब्दांची इतकी भेसळ होते की त्याला शुद्ध मराठी म्हणणे कठीण झाले आहे. यालाच आपण हिंग्लिश म्हणतो. ही हिंग्लिश भाषा सध्या पालकांमध्ये लोकप्रिय झाली असली, तरी ती मुलांच्या भविष्यासाठी एक धोक्याची घंटा ठरू शकते.

लहान मुले ही अनुकरणातून भाषा शिकत असतात. जेव्हा पालक अर्धवट इंग्रजी आणि अर्धवट मराठी शब्दांचा वापर करतात, तेव्हा मुलांच्या मनात गोंधळ निर्माण होतो. त्यांना कोणत्याही एका भाषेचे संपूर्ण व्याकरण किंवा शुद्ध शब्दसंग्रह माहीत नसतो. उदाहरणार्थ, पाणी या शब्दाऐवजी सारखे वॉटर म्हणणे किंवा जेवणाऐवजी लंच म्हणणे, यामुळे मुले मराठीतील समृद्ध शब्दसंग्रहाला पारखी होतात. भाषेचा पाया हा केवळ शब्दांवर आणि त्यांच्या अचूक वापरवर आधारलेला असतो. जर हा पायाच हिंग्लिशचा असेल, तर भविष्यात मुले ना शुद्ध मराठी बोलू शकतील, ना अस्खलित इंग्रजी. परिणामी, मुलांची स्वतःचे विचार आणि भावना प्रभावीपणे मांडण्याची ताकद हळूहळू कमी होत जाईल.

तज्ञांच्या मते, मानवी मेंदू हा मातृभाषेतून विचार करण्यासाठी

मराठी तितुका मेळवावा

अधिक कार्यक्षम असतो. जेव्हा एखादे मूल आपल्या मातृभाषेत विचार करते, तेव्हा त्याची कल्पनाशक्ती आणि सृजनशीलता वाढते.

हिंग्लिशच्या अतिवापरामुळे मुलांची ही विचार करण्याची नैसर्गिक प्रक्रिया खंडित होते. त्यांना एखादी गुंतागुंतीची गोष्ट सविस्तर सांगताना योग्य शब्द सुचत नाहीत. याचा थेट परिणाम त्यांच्या अभ्यासावर आणि शालेय प्रगतीवर होतो. निबंध लेखन असो किंवा वक्तृत्व स्पर्धा, शब्दांची कमतरता मुलांच्या आत्मविश्वासाला तडा देते. स्पष्ट विचार मांडण्यासाठी स्पष्ट भाषेची जोड असणे आवश्यक आहे.

भाषा ही केवळ संवादाचे माध्यम

नसून ती आपली संस्कृती आणि वारसा जपण्याचे साधन आहे. मराठी भाषेत अनेक सुंदर म्हणी, वाक्यप्रचार आणि श्रेष्ठ साहित्य उपलब्ध आहे. जर आजची पिढी हिंग्लिशच्या चिळख्यात अडकली, तर त्यांना या साहित्याचा आनंद घेता येणार नाही.

संतांचे अभंग किंवा थोर लेखकांचे विचार समजून घेण्यासाठी भाषेवर मजबूत पकड असणे आवश्यक आहे. पालकांनी जर जाणीवपूर्वक मराठीचा वापर टाळला, तर

आपली पुढची पिढी आपल्या मुळांपासून कायमची दुरावली जाईल. भाषेविना संस्कृती टिकणे अशक्य आहे, हे आपण लक्षात घेतले पाहिजे. पालकांनी सर्वप्रथम आपल्या संवादात शिस्त आणणे गरजेचे आहे. इंग्रजी शिकणे ही काळाची गरज आहे, हे नाकारता येणार नाही. परंतु त्यासाठी मातृभाषेची तडजोड करणे टाळायला हवे. घरी बोलताना शुद्ध मराठीत संवाद साधण्याचा आग्रह पालकांनीच धरायला हवा. मुलांसोबत गोष्टींची पुस्तके वाचताना ती मराठीत वाचावीत. त्यांना मराठीतील नवीन आणि कठीण शब्दांचे अर्थ समजावून

सांगावेत. दिवसातील किमान काही तास केवळ मराठीत बोलण्याचे नियम घरात पाळले जावेत. मुले जेव्हा एखादा इंग्रजी शब्द वापरतात, तेव्हा त्याला पर्यायी मराठी शब्द सांगून त्यांची शब्दसंपदा वाढवावी.

भाषा ही प्रवाही असली तरी तिचे मूळ वैभव आणि स्वरूप टिकवणे ही काळाची गरज आहे. इंग्रजी ही प्रगतीची जागतिक भाषा म्हणून मिरवत असली तरी, हिंग्लिश ही केवळ

संवादाची एक तात्पुरती सोय असून, ती आपल्या अस्मितेची ओळख कधीच होऊ शकत नाही. मुलांच्या उज्वळ भविष्यासाठी आणि त्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्व विकासासाठी पालकांनी हिंग्लिशचा अनाटायी वापर वेळीच थांबवायला हवा. जेव्हा आपण आपली मूळ भाषा मनापासून जपू, तेव्हाच आपली मुले पूर्ण आत्मविश्वासाने आणि अभिमानाने या जगात वावरू शकतील.

जाहिरात फक्त 100 रुपयात

ज्योतिर्मय मध्ये जाहिरात द्या आणि आपला व्यवसाय लाखों लोकांपर्यंत पोहोचवा.

- दररोज 70000 +सुजाण वाचक वाचतात.
- ◆ दर्जेदार साहित्यावर चालणारे महाराष्ट्रातील अग्रगण्य मराठी E दैनिक.
- नवोदित साहित्यिकांचे हक्काचे दैनिक
- ◆ सर्वसमावेशक साहित्याचा खजिना
- गूगलवर पेपर वाचण्यासाठी Free
- ◆ कोणीही नवोदित साहित्यिक 500 रु. भरून वर्षभर सहभागी होऊ शकतो.
- ◆ संपर्क : 7743918559

(for Calling, whatsapp, online payment)
Paper link : www.jyotirmysahitya.com

जात्यावरच्या ओव्या.....

भाऊ शिणला शिणला
काम सरकारी करतो
सारे सगे न सोयरे
सख्यासारखे धरतो ||५९७||

भाऊ काढ ना रे सुटी
तुला सांगु किती येळा
माझ्या घरी मुक्कामाला
तुला वर्षे झाले सोळा ||५९८||

©® सौ. मनोरमा बोराडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

मनोपनिषद अर्थात मनाचे श्लोक-भाग २०

ज्योतिर्मय साहित्य

संत तुकाराम महाराज म्हणतात, " सत्य असत्याशी मन केले ग्वाही, मानियाले नाही बहुमता..." केवळ लोक म्हणतात म्हणून एखादी गोष्ट सत्य आहे किंवा असत्य आहे असे मानण्यापेक्षा त्यांनी आपल्या मनाने दिलेला कौल प्रमाण मानला. मनाचा हा कौल म्हणजेच विवेक. या विवेकाच्या सहाय्यानेच संसार किंवा हे दृश्य जग भासमान आहे हे समजून घ्यावे आणि एकमेव सत्य असलेल्या त्या परमेश्वराची कास धरावी असेच समर्थ आपल्याला सांगत आहेत.

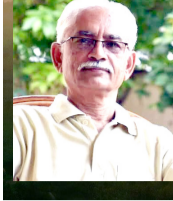
*स्वसंवाद : १. माझ्या जीवनात मी खरेच काय सत्य मानतो, परमेश्वर की भौतिक यश ? २. संसारातील गोष्टींमध्ये गुंतताना त्यांचे क्षणभंगुर स्वरूप मला जाणवते का ? ३. मी बोलताना सत्य बोलण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न करतो का ? ४. माझ्या बोलण्यामागील हेतू दुसऱ्याच्या कल्याणाचा असतो का ? ५. माझ्या आतील विवेकाचा आवाज मी ऐकतो का ?

बहू हिंपुटी होईजे मायपोटी।
नको रे मना यातना तेचि मोठी।।
निरोधें पचे कोंडिले गर्भवारी।।
अधोमुख रे दुःख त्या बाळकासीं।।२०।।
अर्थ : आईच्या पोटात असताना बालकाला अतिशय कष्ट भोगावे लागतात. त्या मोठ्या वेदनादायी यातना (हे जीवा) तुला भोगणे नको. मातेच्या गर्भात असताना बालक अधोमुख म्हणजे खाली तोंड करून असते. ते सर्व बाजूंनी कोंडले जाते. गर्भातील उष्णतेमुळे ते उकडून निघते. ही अवस्था अत्यंत वेदनादायी असते.

(हिंपुटी - कष्ट/यातना, मायपोटी - आईच्या उदरात असताना, निरोध प्रतिबंध/अडथळा, पचे - शिजणे/उकडून निघणे, अधोमुख - खाली तोंड करून)

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

विवेचन : या श्लोकात समर्थ जीव जन्माला येण्याआधीच्या अवस्थेचे वर्णन करतात. ही अवस्था किती कष्टप्रद असते त्याची जाणीव हा श्लोक वाचला म्हणजे होते. समर्थ स्वतः संसाराच्या बंधनात अडकले नव्हते. परंतु मनुष्य कसा जन्माला येतो ? त्यावेळी त्याची अवस्था कशी असते, आणि त्याला किती यातना होतात याची पुरेपूर कल्पना त्यांना होती. आजचे आधुनिक विज्ञान आणि मोठमोठे डॉक्टर्स सुद्धा ही गोष्ट मान्य करतात की गर्भामध्ये असताना आणि जन्माला येताना (मातेबरोबरच) बालकाला सुद्धा यातना सोसाव्या लागतात.

एकदा का या मृत्यू लोकात जन्म घेतला की शैशव, तारुण्य, नाना प्रकारचे आजार, वृद्धत्व आणि शेवटी मृत्यू या गोष्टी अपरिहार्य आहेत. जन्माला येताना तर किती यातना जीवाला सोसाव्या लागतात. आईच्या गर्भामध्ये हा जीव कोंडलेला असतो. त्या वातावरणातील उष्णता त्याला सहन करावी लागते. उष्णतेमुळे त्याची वाढ होते हे जरी खरे असले तरी त्यामुळे तो उकडून निघतो हेही तेवढेच खरे. नऊ महिने तो जीव एवढ्याशा जागेत कोंडलेला असतो. आपण त्याची नुसती कल्पना केली तरी अंगावर काटा येतो. जन्माला येताना बालक अधोमुख असते. त्या अत्यंत अरुंद मार्गातून बाहेर पडताना मातेला आणि बालकाला दोघांनाही भयंकर वेदना सहन कराव्या लागतात. (क्रमशः)

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः

सुविचार - प्रकाश

प्रकाश शिवाजी भोंगळे
मायणी ता खटाव जि सातारा
मो नं 9271686230

दुर्गुण असतात साऱ्यांकडे
दूर करावेत मूल्य शिक्षणाने
सद्गुण रुजवून साऱ्यांमध्ये
जीवन यशस्वी करावे
मूल्य शिक्षणाने

आदर्श ठेवूनी बालकांपुढे
मातृ-पितृ भक्ती वाढवावी
त्यांना जबाबदारीची जाणीव द्यावी
त्यांमध्ये कुटुंबाची
आस्था निर्माण करावी

श्री क्षेत्र नैमिष्यारण्य भागवत कथा व हरिनाम सप्ताह

भागवत कथाकार :
आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर
कथेचे श्रवण करताना धावते संकलन
मधुकर बोरीकर 9403061886

पुढे.....
लोक वासना अवघड आहे. माझा सत्कार व्हावा मान मिळावा.
मलिन वासना याचे तीन प्रकार मी अनुदान करील, मला वेदाचा अर्थ कळवा.
शुद्ध वासना 4 प्रकार मैत्री, मोदिता, करुणा, उपेक्षा हे ते प्रकार आहेत.

हिरण्यक्षाला मारल्यावर सुडाची भावना हिरण्य कशीपूच्या मनात झाली. त्याने विष्णूचा संहार करण्यासाठी बळ मिळावे म्हणून तप केले. त्याचे पोटी प्रल्हादाचा जन्म झाला.
प्रल्हादाच्या शिक्षण करीत शिक्षक नेमले. तो आपल्या मुलाच्या शिक्षणावर बारीक लक्ष देतो.
प्रल्हादाने शिक्षकांचे माघारी मित्रांना वैदिक शिक्षण दिले.चांगले आचरण ठेवावे. प्रभू भक्ती करावी हे शिकविले.
शुक्राचार्याची दोन मुले षंड व मुंड ही दोन मुले शिक्षक होती. त्या शिक्षकांनी प्रल्हादला मारण्या साठी चक्र सोडतात. त्याने प्रल्हादाचे कांहीं वाकडे होत नाही उलट त्याने शिक्षकच मेले.शुक्राचार्यांनी आता मी ही इथे रहात नाही असे म्हणाले. म्हणून वडिलांच्या इच्छेखातर प्रल्हादाने भगवंताला विनंती केली व ते दोघे जिवंत झाले.
मी या भोवती जन्मभर फिरणे यात जीवनाचे सर्वस्वी नाही. तर मी कोण याच्या साठी प्रयत्न करणे, यात स्वारस्य आहे.
हरी स्मरण कसे करावे या साठी 4 अध्याय आहेत या नंतर बळीचे दान कसे असावे या संदर्भातून विचार आहे.
क्रमशः.....

त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे

पुढच्या कर्माचा फारसा उपयोग होत नाही. परस्त्री मातेसमान माना, परद्रव्याची अभिलाषा बाळगू नका आणि परनिंदिला विद्वा समजून त्याग करा. या तीन गोष्टींना फार सांभाळा. परमार्थाची इमारत या तीन गोष्टींवर उभी करायची आहे. नुसता पाया बांधून ज्याप्रमाणे घरात राहता येत नाही, त्याप्रमाणे पायाशिवाय इमारतही उभी करता येत नाही. 'राम कर्ता' ही भावना ठेवून नामात राहणे, म्हणजे परमार्थरूपी इमारतीत आनंदात राहणेच होय. व्यावहारिक मोठेपणा बाजूला ठेवा आणि देवाला अनन्यभावाने शरण जा. देवाला शरण जाताना सर्व विसरून जा. समजा, एखादा माणूस नाटकात राजाचे काम करीत असला आणि नाटक संपल्यावरही तो घरी घेऊन जर राजासारखे वागू लागला, तर त्याचा सर्व व्यवहार बिघडून जाईल; त्याचप्रमाणे, देवाला शरण जाताना, मी मोठा भक्त, विद्वान, पैसेवाला ही सर्व नाती विसरून गेले पाहिजे.

कर्माचे फळ आपल्या हातचे नाही म्हणून त्याची काळजी करू नये, हे समजले तरी, काळजी न करणे हे देखील आपल्या हातचे नाही म्हणून आपण काळजी करतोच

! यासाठीच भगवंताच्या नामात राहण्याची सवय करा. कर्म करणे यात विशेष नाही. आपल्याला कर्म केल्याशिवाय चैनच पडत नाही. 'कर्म करा' असे गीतेतही सांगितले आहेच. परंतु कर्म केल्याने पाहिजे ते फळ आपल्याला मिळतेच असे नाही; म्हणून भगवंताला स्मरून कर्म करा, आणि मग काय काय होते ते पहा. तेच निष्काम कर्म. भगवंताच्या इच्छेने सर्व घडते आहे ही भावना ठेवून आपले कर्तव्य करणे, हे सर्व गीतेचे सार आहे.

जो समजून त्याग करील त्याला फायदा होईल. नाहीतरी, संन्यास आणि त्याग दोन्ही आपल्याजवळमुद्धा आहेत. भगवंताच्या बाबतीत आपण संन्यासी वृत्ती धारण करतो आणि आपण आपल्या आईबापाला सोडतो असा त्याग करतो ! हे काय कामाचे ? त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे. भगवंताच्या प्राप्तीच्या आड जे जे येते ते ते टाकणे, म्हणजे यज्ञ करणे होय. या यज्ञामध्ये वासनांची आहुती द्यावी. कोणत्याच गोष्टीबद्दल हवे अगर नको असे न वाटणे, हेच वासनांची आहुती दिल्याचे लक्षण आहे. जेथे वासना संपली तेथेच भगवंताची कृपा झाली.

आरोग्य संजीवनी

रोग प्रतिकारशक्ती

ज्योतिर्मय साहित्य

पाणी - आरोग्याच्या दृष्टीने पाण्याचं महत्त्व वेगळं सांगण्याची गरज नाही. पाण्याची तहान लागली तर ती पाण्यानंच भागेल याची काळजी घेतल्यास शरीरात योग्य प्रमाणात पाणी जाईल. तहान लागली पाणी नाही म्हणून मिल्क शेक/ नारळपाणी/ज्यूस प्यायलं म्हणून तहान भागत नाही. उलट शरीराची पाण्याची गरज पूर्ण झाली नाही तर पाण्याला पर्याय म्हणून पोटात टाकलेले पदार्थ शरीर उलटवून टाकण्याचीच शक्यता जास्त. पाणी आवश्यकतेपेक्षा कमी प्यायलं किंवा जास्त प्यायलं तरी अपाय होतो.

नाचणी सत्त्व - दिवसभर शरीरातली ऊर्जा टिकवून धरायची असेल तर रोजच्या न्याहारीत नाचणीचं सत्त्व हवंच. नाचणीच्या सत्त्वामध्ये सर्व मुख्य जीवनसत्त्व असतात. हे नाचणी सत्त्व दिवसातून एकदा तरी शरीरात जाणं आवश्यक असतं. नाचणीची भाकरी खावी .

बीट - दुपारच्या जेवणात कोशिंबीर असावी. पण ती काकडी, टोमॅटो नाहीतर मुळ्याचीच हवी असं नाही. उलट रोजच्या जेवणात बीटाची

कोशिंबीर खाल्ल्यास एकाचवेळेस शरीराला जीवनसत्त्व, खनिज, अँटीऑक्सिडंटस मिळतात. बीट हे उत्तम शक्तीवर्धक आहे त्यामुळे वृद्धांच्या आहारात तर बीटाचा समावेश असायलाच हवा.

दूध-हळद - रात्री जेवल्यानंतर दोन तासांनी एक कपभर दूध उकळून त्यात एक चमचा हळद घालावी. आणि ते दूध रोज प्यावं. या दुधात चव म्हणून अनेकजण साखर घालतात. पण तसं करू नये.

लहान मुलांना दूध-हळद ऐवजी दुधात थोडं केशर आणि एखादा बदाम भिजवून, वाटून ते दूध द्यायला हवं.

संकलन -
डॉ. प्रमोद डेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क - ९२ ७९ ६६९ ६६९

दुधात केशराच्या एक-दोन काड्याच वापराव्यात.

दही आणि ताक - रोजच्या जेवणात कोणी दही खावं आणि कोणी ताक घ्यावं याबाबतही काही नियम आहेत. प्रौढ

स्त्रिया-पुरुष आणि वृद्धांनी रोजच्या जेवणात ताक घ्यावं. ताक म्हणजे दहात पाणी घालून घुसवून केलेलं ताक नव्हे. तर लोणी घुसवल्यानंतर शिल्लक राहणाऱ्या अंशाला आहारशास्त्रात ताक म्हणतात. आणि या ताकाच्या सेवनानं शरीराला फायदा होतो. लहान मुलांना ताक देवू नये. त्याऐवजी रोज दुपारच्या जेवणात त्यांना दोन चमचे ताज दही द्यावं.

गुळाचा खडा आणि खडीसाखर : घरात वृद्ध आणि लहान मुलं असले की आपल्या डब्यातला गूळ आणि खडीसाखर कधीही संपू देवू नये. वृद्धांना दिवसभर तरतरी राहण्यासाठी गुळाचा खडा खूप उपयुक्त असतो. शिवाय चक्रर आल्यास, तोल जात आहे असं वाटल्यास, घसा कोरडा पडल्यास गुळाचा खडा किंवा खडीसाखर तात्काळ शरीरात ऊर्जा निर्माण करतं.

लहान मुलं एका जागी कधीच बसत नाही. दिवसभर त्यांच्या ऍक्टिव्हिटी चालूच असतात. यामुळे त्यांच्या शरीराला ऊर्जेची गरज असते. ही ऊर्जा खडीसाखरेतून मिळू शकते. मुलांना शाळेच्या डब्यात एक छोटा डब्यात खडीसाखर घालून आवरण द्यावी

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हेच देशातील ऊर्जाक्रांतीचे खरे जनक : विचारवंत बाबा गाडे यांचे प्रतिपादन

ज्योतिर्मय साहित्य
छत्रपती संभाजीनगर : देशातील नागरिकांना स्वस्त आणि मुबलक वीज उपलब्ध झाल्यास कृषी आणि औद्योगिक क्षेत्राचा विकास झपाट्याने होईल आणि पर्यायाने देश प्रगतीपाथावर जाईल, असा दूरगामी विचार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडला होता. वीज निर्मिती केंद्र सरकारने स्वतःच्या अधिपत्याखाली ठेवली पाहिजे, अशी आग्रही भूमिका घेऊन देशाच्या ऊर्जा धोरणाचा पाया रचणारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हेच खऱ्या अर्थाने देशातील ऊर्जाक्रांतीचे जनक आहेत, असे प्रतिपादन ज्येष्ठ पत्रकार तथा विचारवंत बाबा गाडे यांनी येथे केले.

महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनीच्या छत्रपती संभाजीनगर परिमंडळाच्या वतीने १५ एप्रिल रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त एका विशेष व्याख्यान कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. या प्रसंगी मुख्य वक्ते म्हणून ते बोलत होते. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी परिमंडळाचे मुख्य अभियंता जयंत विके हे होते. यावेळी मंचावर अधीक्षक अभियंता रंगनाथ चव्हाण, अंजना ठक्कर, बानाईत, खान, प्रवीण यशवंते, मंजुषा दुसाने, मनीषा बंगाळे, अनुपमा जाधव, रमेश केसरी,

महेंद्र बाकळे, अनंत पाठक आणि योगेश देशपांडे, श्रीमती अर्चना पगारे, श्रीमती वंदना चव्हाण, वासंती गंभीरे, राजश्री गीते, सीना समाधानी, यांची प्रमुख उपस्थिती होती. कार्यक्रमाची सुरुवात मान्यवरांच्या हस्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून करण्यात आली. ऊर्जा क्षेत्रात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान या विषयावर सविस्तर भाष्य करताना बाबा गाडे पुढे म्हणाले की, "दुर्दैवाने शैक्षणिक पाठ्यपुस्तकांमध्ये डॉ. आंबेडकरांचा उल्लेख केवळ दलितांचे कैवरी म्हणून

मर्यादित ठेवण्यात आला. यामुळे जनमानसात त्यांची हीच ओळख प्रस्थापित झाली. मात्र, त्यांचे राष्ट्रीय कर्तृत्व एखाद्या हिमनगासारखे आहे, ज्याचा केवळ छोट्यासा भाग आपल्याला माहित आहे. वीज हा आधुनिक काळातील लोकांचा श्वास आहे, हे ओळखून त्यांनी वीज पारेषणाचे स्वतः नकाशे तयार केले आणि भविष्यातील विजेच्या मागणीचा आराखडा मांडला. १९४८ चा वीज कायदा हा त्यांच्याच दूरदृष्टीचा परिणाम असून, प्रत्येक राज्यात शासनाच्या अखत्यारीत वीज मंडळे स्थापन

करण्याची कायदेशीर तरतूद त्यांनीच केली होती. तंत्रिकदृष्ट्या देशाला सक्षम करण्यासाठी त्यांनी राष्ट्रीय प्रशिक्षण केंद्र उभारण्याची संकल्पनाही मांडली होती. "अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना मुख्य अभियंता जयंत विके म्हणाले की, "डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जीवन हा प्रेरणेचा अखंड स्रोत आहे. ऊर्जा क्षेत्र खाजगी मत्केदारीतून मुक्त करून ते शासनाच्या ताब्यात देण्याचा ऐतिहासिक निर्णय त्यांनी घेतला, जेणेकरून गरिबातील गरीब माणसाला विजेचा लाभ घेता येईल. हे क्षेत्र

सार्वजनिक हितासाठी शासनाकडेच राहायचे असेल, तर वीज क्षेत्रातील प्रत्येक अधिकारी आणि कर्मचाऱ्याने आपले कर्तव्य अधिक तत्परतेने, जबाबदारीने आणि पारदर्शकपणे पार पाडले पाहिजे."

या कार्यक्रमात कार्यकारी अभियंता महेंद्र वाकळे यांनी डॉ. बाबासाहेबांच्या कार्यावर आधारित एका स्वलिखित कवितेचे सादरीकरण करून उपस्थितांची दाद मिळवली. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक अधीक्षक अभियंता रंगनाथ चव्हाण यांनी केले, तर सीमा गाडेकर यांनी प्रमुख वक्त्यांचा परिचय करून दिला. कार्यक्रमाचे नेटके सूत्रसंचालन विलास कोल्हे यांनी केले तसेच शशिकांत इंगळे यांनी उपस्थितांचे आभार मानले.

हा सोहळा यशस्वी करण्यासाठी अतिरिक्त कार्यकारी अभियंता रवींद्र धनवे, स्मित पुनवटकर, विलास कोल्हे, संतोष वाळके, प्रशांत मेश्राम, विनोद श्रीमंतवार, मंगेश खांडरे, नागेश नवले, देवेंद्र नंदेश्वर यांच्यासह छत्रपती संभाजीनगर परिमंडळातील अधिकारी व कर्मचाऱ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

या कार्यक्रमाला छत्रपती संभाजीनगर परिमंडळातील अधिकारी व कर्मचारी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

Mutual Fund Online
Sahi Mutual Fund Online
म्युच्युअल फंड ऑनलाईन
विनोद शिराळकर 9325383999

गुड इएमआय आणि बॅंड इएमआय

मी गेली अनेक वर्षे एक गोष्ट पहात आलो आहे... घरात नव नविन वस्तू खरेदी होत असतात, काही गरजेच्या तर काही बीन गरजेच्या. वस्तू येते आणि मग त्या मागोमाग घेतात बँकेचे हप्ते... गरजेच्या वस्तू खरेदी होत होत्या तोपर्यंत ठिक होते... पण हल्ली व्हॅकेशन साठी पण हप्ता, महागड्या चार चाकी गाडीसाठी पण हप्ता, क्रेडिट कार्डचे बील थकले... पुन्हा हप्ता. या हप्त्यांना एक गोंडस नाव आहे... इएमआय. इएमआय म्हणजे इक्विटेड मंथली इंस्टॉलमेंट EMI आपली तरुण पिढी या इएमआय च्या येवढी विव्ख्यात सापडली आहे की ज्यांचे नाव ते. नोकरी लागली रे लागली की इएमआय वर खरेदी चालू. बरे, मुलगा कमावता झाला की पालक थोडे निर्धास्त झाल्या सारखे होतात. "त्याचा तो कमावतोय आणि खर्च करतोय, मला काय?" आणि इथेच गडबड होते....
क्रमशः.....

सौ रत्नाबाई माळवे यांचा राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्कार देऊन गौरव

ज्योतिर्मय साहित्य
सातारा - गोसाव्याची वाडी येथील जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळेतील शिक्षिका सौ. रत्नाबाई श्रीरंग माळवे यांना गंगाधर न्यूज पेपर व मराठी साहित्य परिषद कोल्हापूर यांच्या वतीने राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्कार देऊन मोठ्या दिमाकदार सोहळ्यात कोल्हापूरमध्ये मान्यवरांच्या हस्ते गौरवण्यात आले. रत्नाबाई माळवे यांनी आपल्या २६ वर्षांच्या सेवाकालामध्ये शैक्षणिक क्षेत्रामध्ये स्पर्धा परीक्षा,

शालेय गुणवत्ता विकास, पर्यावरण जनजागृती, लोकसहभाग व वेगवेगळे नाविन्यपूर्ण उपक्रम राबवून शाळेचा नावलौकिक वाढविला आहे त्याचबरोबर त्या सामाजिक क्षेत्रातही कार्यशील असतात. त्यांच्या या यशाचे कौतुक गटशिक्षणाधिकारी सौ सोनाली विभूते, विस्तार अधिकारी सौ संगीता गायकवाड, केंद्रप्रमुख श्री सूर्यवंशी, सहकारी श्री. शशिकांत माळवे, शाळा व्यवस्थापन समिती अध्यक्ष व सर्व सदस्य, पालक व ग्रामस्थ यांच्यावतीने त्यांचे अभिनंदन करण्यात आले.

शालेय गुणवत्ता विकास, पर्यावरण जनजागृती, लोकसहभाग व वेगवेगळे नाविन्यपूर्ण उपक्रम राबवून शाळेचा नावलौकिक वाढविला आहे त्याचबरोबर त्या सामाजिक क्षेत्रातही कार्यशील असतात. त्यांच्या या यशाचे कौतुक गटशिक्षणाधिकारी सौ सोनाली विभूते, विस्तार अधिकारी सौ संगीता गायकवाड, केंद्रप्रमुख श्री सूर्यवंशी, सहकारी श्री. शशिकांत माळवे, शाळा व्यवस्थापन समिती अध्यक्ष व सर्व सदस्य, पालक व ग्रामस्थ यांच्यावतीने त्यांचे अभिनंदन करण्यात आले.

शालेय गुणवत्ता विकास, पर्यावरण जनजागृती, लोकसहभाग व वेगवेगळे नाविन्यपूर्ण उपक्रम राबवून शाळेचा नावलौकिक वाढविला आहे त्याचबरोबर त्या सामाजिक क्षेत्रातही कार्यशील असतात. त्यांच्या या यशाचे कौतुक गटशिक्षणाधिकारी सौ सोनाली विभूते, विस्तार अधिकारी सौ संगीता गायकवाड, केंद्रप्रमुख श्री सूर्यवंशी, सहकारी श्री. शशिकांत माळवे, शाळा व्यवस्थापन समिती अध्यक्ष व सर्व सदस्य, पालक व ग्रामस्थ यांच्यावतीने त्यांचे अभिनंदन करण्यात आले.

नर्मदा माईने उत्तर वाहिनी परिक्रमा करवून घेतली - डॉ. चंद्रहास शास्त्री

ज्योतिर्मय साहित्य
चैत्र महिन्याचा तो पवित्र काळ मनात एकच ध्यास, उत्तर वाहिनी परिक्रमा करायचीच! पण नियोजन काही जुळून येत नव्हतं. परिस्थिती जणू सतत अडथळे उभी करत होती. मैत्रेयीची परीक्षा १३ एप्रिल, एकादशीपर्यंत होती. मनात विचार आला "यंदा राहू दे पुढच्या वर्षी पाहू."

पण अंतर्मन मानत नव्हतं. काहीतरी आत खोलवरून हाक येत होती. शेवटी सगळं तिच्यावर सोपवलं "नर्मदा माई, तू उरवशील तेच होऊ दे. तुझीच इच्छा, तुझीच योजना." आणि मग जणू काही अदृश्य शक्तीने धागे हलवायला सुरुवात केली अचानक एक दिवस मैत्रेयीनेच आग्रह धरला "आपण परिक्रमा करूया!" तो क्षण वेगळ्याच होता. जणू नर्मदा माईनेच तिच्या माध्यमातून आदेश दिला होता. तिकीट झाली. १३ तारखेचं निश्चित झालं. स्वारोग्यवरून बस पकडायची होती. पण त्या दिवशी रस्त्यांवर प्रचंड वाहतूक

वेळी कुठूनतरी नवी ऊर्जा मिळत गेली. जणू नर्मदा माई स्वतः हात धरून चालवत होती. छोट्या छोट्या अडचणी आल्या पण त्या अडथळे नव्हत्या, त्या तर अनुभवाच्या पायऱ्या होत्या. प्रत्येक अडचणीनंतर एक नवा मार्ग, एक नवा आधार, एक नव समाधान मिळालं. आणि पाहता पाहता जवळपास २६ किलोमीटरची परिक्रमा काही तासांत पूर्ण झाली! पण खरा प्रसाद काय होता? तो फक्त परिक्रमा पूर्ण होणं नव्हतं तो होता मनातली गूढ शांतता डोळ्यांत आलेलं समाधान आणि आत्म्याला स्पर्श करणारी ती आध्यात्मिक अनुभूती त्या क्षणी जाणवली "ही परिक्रमा आपण केली नाही नर्मदा माईने करवून घेतली." गुजरात शासनाने, स्थानिक लोकांनी ज्या सोयी, सुविधा पुरविल्या आहेत, त्या तर अद्वितीय आहेत. प्रत्येक पावलामध्ये तिचं अस्तित्व होतं प्रत्येक श्वासामध्ये तिचं नाव होतं आणि शेवटी मन एकच म्हणत राहिलं "नर्मदे हर! नर्मदे हर! नर्मदे हर!"

कोंडी! कुठेही मार्ग दिसत नव्हता. पण मन मात्र शांत होतं "आई उरवेल तसं होईल." आणि खरंच पदावतीहून बस मिळाली. जिथे मार्ग बंद वाटत होता, तिथेच दुसरा सुंदर मार्ग उघडला. परिक्रमेच्या आधी अनेकांनी विचारलं "मैत्रेयी, मानसी, मृणालताई आणि मी, आम्हाला तेवढं चालवेल ना? जवळपास २६ किलोमीटर सोपं नाही!" पण आतून एकच भावना ठाम होती "आपण करत नाही नर्मदा मैया करवून घेते आहे." आणि मग सुरुवात झाली त्या दिव्य प्रवासाची प्रत्येक पावलामुळे जाणवत होतं ही फक्त चाल नाही, ही साधना आहे ही केवळ परिक्रमा नाही, ही दैवीयात्रा आहे. कधी ऊन, कधी थकवा, कधी पाय जड झाले पण प्रत्येक

कोंडी! कुठेही मार्ग दिसत नव्हता. पण मन मात्र शांत होतं "आई उरवेल तसं होईल." आणि खरंच पदावतीहून बस मिळाली. जिथे मार्ग बंद वाटत होता, तिथेच दुसरा सुंदर मार्ग उघडला. परिक्रमेच्या आधी अनेकांनी विचारलं "मैत्रेयी, मानसी, मृणालताई आणि मी, आम्हाला तेवढं चालवेल ना? जवळपास २६ किलोमीटर सोपं नाही!" पण आतून एकच भावना ठाम होती "आपण करत नाही नर्मदा मैया करवून घेते आहे." आणि मग सुरुवात झाली त्या दिव्य प्रवासाची प्रत्येक पावलामुळे जाणवत होतं ही फक्त चाल नाही, ही साधना आहे ही केवळ परिक्रमा नाही, ही दैवीयात्रा आहे. कधी ऊन, कधी थकवा, कधी पाय जड झाले पण प्रत्येक

एकांकिका

मायेचा ओलावा

लेखक - अरुण वि. देशपांडे, पुणे, मोबाईल- 9850177342

मागील अंकावरून पुढे....

- भाई- आईला मेसेज केलास का?
- दिदी- हो केलाय बर! स्पून ऑफ ममी
- आजी- दिदी, 5 वाजलेत आता, किती वाजतील घरी येण्यास?
- दिदी- फार उशीर नाही होणार, 8 वाजतील आम्हाला.
- आबा- सांभाळून जा स्वानंदी.
- दिदी-बाय आजूनी, बाय आबा (स्वानंदी जाते, एक तासाने, आई येते, पाठोपाठ बाबा येतात)

रात्रीचे आठ वाजलेत जेवण आटोपून सगळेजण दिदीच्या येण्याची वाट पाहत बसलेले आहेत) बेल वाजते, भाई दरवाजा उघडतो.. (दारात मृणाल आणि दिदीची फ्रेंड स्वप्नाली, या दोघींच्या खांद्यावर हात ठेवीत, दिदी लंगडत लंगडत आत येते, तिला रडू येते असते, पायाला मार लागला असावा) (आई, बाबा, आजी, आबा, हे पाहून घाबरून जातात, सोप्यावर दिदी आडवी होते.) (ती काहीच बोलू शकत नाही, तिला खुप वेदना होत आहेत) (आईने मृणाल नि स्वप्नालीला विचारले) काय झालं हे? कसं झालं हे स्वप्नाली?

- स्वप्नाली- काकू, आजच किर्नई पुन्हा आमच्या गुपमध्ये वादावादी, भांडण झाले, दिदीवर कुणीतरी ब्लेम केला, तू फार आखडू आहे, दुसऱ्यांशी तुच्छतेने वागत, नेहमी अपमान करते, तुझे हे असे वागणे थांबले नाही तर? आम्ही बॉयफ्रेंड करू तुला
- मृणाल- अशी धमकी दिल्यावर तर स्वानंदी जास्तच विघडली, काकू, मी कंट्रोल करू लागले पण, स्वानंदी मलाच उलट म्हणाली, ए तू हो बाजूला, आमच्या गुपच आम्ही बघून घेऊ.
- स्वप्नाली- हो काकू, ही मृणाल योग्य तेच करीत होती, पण,
- राहुल- पण, या दिदीने नाही ऐकले ना? पुढे काय झालं?
- मृणाल- पुढे काय, स्वानंदी अधिकच भडकली, तिच्याच मैत्रिणींशी मित्रांशी जोशात भांडू लागली,
- स्वप्नाली- मग, बाकीच्यांना राग आला, एकमेकांच्या अंगावर धावून आले, झटापटीत निसरड्या पलीअरवरून स्वानंदीचा तोल गेला, ती थेट कोपऱ्यातल्या टेबाला धडकून पडली.
- मृणाल- एका मिनिटात सगळे फास्ट फ्रेंड स्वानंदीला तशीच सोडून पळून गेले, ही एकटी स्वप्नाली, चांगली म्हणावी, ती नाही सोडून गेली,
- स्वप्नाली- काका, काकू हिला हॉस्पिटलमध्ये दाखवून आणले पाहिजे, जोरात पडली आहे ती, बघा किती सूज आलीय डाव्या पायाला, उजव्या हाताला, फ्रॅक्चर वगैरे नाहीना? चेक करून घ्यावे.
- आई- पोरीनो खुप खुप थॅक्स, मृणाल, दिदीच्या वार्डेट वागण्याबद्दल मी तुला सौरी म्हणते.
- आबा- मृणाल, खुप मोठ्या मनाची मुलगी आहेस तू, आणि, स्वप्नाली खरी मैत्रीण शोभतेस तू.
- राहुल- मृणाल, स्वप्नाली, तुम्हाला घरी सोडून येऊ का? मग आम्ही स्वानंदीला हॉस्पिटलमध्ये घेऊन जातो.
- मृणाल- नको काका, स्वप्नाली जवळच राहाते, मी सोडीन, आणि हो, आम्हाला मेसेज करा, हॉस्पिटलमधून.
- आजूनी- खुप गुणांच्या आहात ग मृणाल, स्वप्नाली. बाय बाय करून दोन्ही मुली जातात. (स्वानंदीला घेऊन आई, बाबा, भाई हॉस्पिटल मध्ये जातात) दृश्य इथे संपते..

ओळख

साहित्यिकांची

मंगेश मुरलीधर दौंडकर

- ◆ व्यवसाय-संगणक अभियंता
- ◆ जन्मगाव -कनेरसर, ता.खेड, जि.पुणे
- ◆ जन्मदिनांक -११ सप्टेंबर १९८९
- ◆ सध्या राहणार -भोसरी, पुणे
- ◆ मो.नं. ९८९०६१९३५४

व्यवसायाने आयटी क्षेत्रात कार्यरत असलो तरी माझी नाळ माझ्या मराठी मातीशी घट्ट जोडलेली आहे. आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या प्रवाहात पुढच्या पिढीचं बालपण चार भिंतींच्या चौकटीत बंदिस्त होऊ नये, या प्रामाणिक जाणिवेतून माझ्या लेखणीचा जन्म झाला. समाजाप्रतीचं एक देणं म्हणून लहान मुलांसाठी, त्यांच्या भावविश्वासाठी आणि त्यांच्या हरवत चाललेल्या बालपणासाठी काहीतरी मोलाचं करावं, ही सल मला सतत अस्वस्थ करत होती. सुरुवातीला मी माझे स्वतःचे अनुभव शब्दांत मांडू लागलो. माझ्या मुलासोबत सह्याद्रीच्या रानवाटांची भटकंती करत असताना आलेले दुर्गभ्रमंतीतील अनुभव, निसर्गाच्या कुशीतले क्षण आणि या प्रवासातून त्याच्या बालमनात रुजणाऱ्या संवेदना मी शब्दांत गुंफत गेलो.

हे सगळं अनुभवताना त्याच्या डोळ्यांत मला माझंच हरवलेलं बालपण पुन्हा दिसू लागलं. नकळत माझ्या लेखणीतून बालपणीचे खेळ, निसर्गातले धडे, शाळेतील गमती, आजोळच्या सुट्ट्या आणि गावाकडच्या साध्या आयुष्यातली खरी श्रीमंती जिवंत होत गेली. आजच्या पिढीने आपल्या मातीशी, संस्कारांशी आणि निसर्गाशी नाळ जोडावी, तसेच पालकांनी मुलांना वेळ देऊन अनुभवांची समृद्ध शिदोरी घावी, हा माझ्या लिखाणामागचा मुख्य हेतू आहे. लिखाणाची भाषा जाणीवपूर्वक साधी व सोपी ठेवण्याचा मी प्रयत्न करतो, जेणेकरून ती वाचकांच्या मनाला सहज स्पर्श करेल. ज्योतिर्मय व इतर वृत्तपत्रे, मासिके, दिवाळी अंक यांसारख्या साहित्यिक माध्यमांतून मी माझे विचार सातत्याने मांडत असतो. मातृभूमीबद्दलचं अफाट प्रेम, तिला जाणून घेण्याची प्रबळ इच्छाशक्ती आणि अनुभवांतील ताजेपणा माझ्या लेखणीला सतत प्रवाही ठेवतो. ही लेखनपद्धत माझ्यासाठी केवळ छंद नसून पुढील पिढीच्या मनात संस्कार, संवेदना आणि मातीचा गंध जिवंत ठेवण्याचा एक प्रामाणिक प्रयत्न आहे.

सुख दुःखाचे तरंग माणसा-माणसाचे

अवघे पाऊनशे वयोमान

सुखसमृद्धी म्हणा किंवा अजून काही पण आपल्या देशात धनीक व वृद्ध लोक भरपूर आहेत. भारत देशात वयाची सरासरी 80 च्या आसपास गेली आहे. जपान देशात एक मानसशास्त्र पुस्तकात असा दावा केला कि, तुम्हाला 80/90 पर्यंत जगायचे तर काही नियम, पथ्ये पालन करा, हे पुस्तक बेस्ट सादर ठरले आहे. बघा तुम्हाला पटते का, जर दिर्घायुषी व्हायचे तर लेखक म्हणतो 60 च्या पुढे योग्य खाणे, व्यायाम व चालणे हितकारक आहे. शरीर व मेंदूला ऊर्जावान ठेवता आले पाहिजे. जास्त औषधी न घेता एकटे जगा पण आनंदी राहा. दुसरी गोष्ट 24 तास घरीच राहू नका, हिडाफिरा, हवे ते खा, काळजी घ्या. सतत टिक्की न पाहता सर्व गोष्टीसह जगा. झोप हवी तेव्हा, येईल तेव्हा घ्या, पण नेहमी खाणे व पलंगावर लोळणे टाळा, अती आराम तर वृद्ध वयात घातक हात. पाय मॅडू सक्रीय, चालता ठेवता पाहिजे. जास्त विचार न करता मनातलं बोलून टाका. नवीन नवीन मित्र वाढवून कसं बोलू? वगैरे न करता बोलत चला, समजलं ना. जास्तच सहनशिल राहात जेवणपणा दाखवू नका. "वाईट म्हातारा" नटखट होण्यास ना नाही. किती, पद, प्रतिष्ठा मान सन्मानाचा हट्ट, हव्यास. सोडा मोकळं आकाश व मोकळा श्वास घेणे. प्रत्येक गोष्ट शाहानुषाने स्विकारून आपले जेवळ सुखाने जगा. म्हणूनच शिर्षकच दिले. अवघे पाऊनशे वयोमान... क्या मान, क्या मेहमान, मे तेरा तू मेरी जान "गुड डे.. गुड मॉर्निंग... उद्या पुन्हा भेटू.

ऑनलाईन औषधोपचार

Dr Shaikh A H - 98606 99906

गीता दर्पण

ज्योतिर्मय साहित्य श्रद्धेय स्वामी रामसुखदासजी महाराज
‘गीता-संबंधी प्रश्नोत्तर’
प्रश्न भगवान सर्वांच्या हृदयात निवास करतात (गीता १३.१७; १५.१५; १८.६१); पण आजकाल डॉक्टर लोक हृदय प्रत्यारोपण करतात, तर मग भगवान कुठे राहतात?
उत्तर : भगवान तर सर्वत्रच निवास करतात; परंतु हृदय हे त्यांना अनुभवण्याचे (प्राप्तीचे) मुख्य स्थान आहे. कारण हृदय हे शरीरातील प्रमुख अंग आहे आणि सर्व श्रेष्ठ भावनांचा उदय हृदयातच होतो. जसे गायीच्या संपूर्ण शरीरात दूध असते, पण ते आपल्याला तिच्या स्तनांमधूनच मिळते; किंवा पृथ्वीमध्ये सर्वत्र पाणी असले तरी ते आपल्याला विहीर इत्यादी ठिकाणांहूनच मिळते तसेच भगवान सर्वत्र समानरूपाने व्यापून असूनही त्यांचा अनुभव हृदयातूनच होतो.
डॉक्टर जे हृदय प्रत्यारोपण करतात, त्याला ‘हृत्पिंड’ म्हणतात. त्या हृत्पिंडात जी ‘हृदय-शक्ती’ आहे, त्या शक्तीत भगवान निवास करतात. प्रत्यारोपण हे हृत्पिंडाचे होते, त्यामध्ये असलेल्या शक्तीचे नाही. ती शक्ती आपल्या स्थानावर पूर्वीप्रमाणेच राहते.

जसे डोळे दिसतात, पण पाहण्याची शक्ती (नेत्रेंद्रिय) दिसत नाही कारण ती सूक्ष्म शरीरात असते; तसेच हृत्पिंड दिसते, पण त्यामधील सूक्ष्म शक्ती दिसत नाही.
नारायण! नारायण! नारायण!

नारायण!
चिंतन
१. भगवान कुठे आहेत?
भगवान फक्त हृदयात नाहीत ते सर्वत्र आहेत. प्रत्येक कणात, प्रत्येक जीवात ते आहेत.
२. मग ‘हृदयात राहतात’ असं का म्हणतात?
कारण हृदय म्हणजे भावना, प्रेम, श्रद्धा, करुणा यांचं केंद्र आहे.
भगवान अनुभवायला हृदयच योग्य स्थान आहे.
जसं दूध संपूर्ण गायीच्या शरीरात असतं, पण आपल्याला ते स्तनातूनच मिळतं पाणी जमिनीत सर्वत्र असतं, पण आपल्याला ते विहिरीतूनच मिळतं तसंच भगवान सर्वत्र आहेत, पण त्यांचा

अनुभव हृदयातूनच होतो
३. हृदय प्रत्यारोपण झालं तर? डॉक्टर जे बदलतात ते फक्त हृत्पिंड (फीसिकल हार्ट) आहे.
पण ‘जीवनशक्ती’, ‘चैतन्य’, ‘भावना’ ही सूक्ष्म गोष्ट आहे त्यातच भगवानाचा वास आहे ,ती बदलत नाही
४. उदाहरणार्थ: डोळे दिसतात पण ‘पाहण्याची शक्ती’ दिसत नाही तसंच हृदय (हृत्पिंड) दिसतं पण त्यातली चैतन्यशक्ती दिसत नाही
भगवान एखाद्या अवयवात अडकलेले नाहीत ते सर्वत्र आहेत पण त्यांना अनुभवायचं असेल, तर आपलं हृदय शुद्ध आणि भावपूर्ण असायला हवं हृदि वसति देवो न तु मांसपिण्डे । भावे हि सुलभो न तु दृश्यरूपे ॥ सर्वत्र व्यापी सन् अपि भक्तचित्ते । प्रेम्णा लभ्यते न तु केवलयुक्त्या ॥ भगवान मांसाच्या हृदयात नसून भावपूर्ण हृदयात राहतात। ते डोळ्यांनी दिसत नाहीत, पण भावनेत सहज मिळतात। ते सर्वत्र व्यापून असले तरी भक्तांच्या अंतःकरणात प्रेमानेच प्राप्त होतात, केवळ तकनीक नाही।
भगवंत हृदयस्थ आहे

धरती आबा : क्रांतीसूर्य बिरसा मुंडा या महानाट्यास पुरस्कार प्रदान

अहिल्यानगर जिल्ह्यात चुडाराम बल्हारपुरे सन्मानित

ज्योतिर्मय साहित्य गडचिरोली -
अहिल्यानगर जिल्ह्यातील कर्जत येथे दि. ५ मार्चला झाडीपट्टीतील प्रसिद्ध नाटककार आणि साहित्यिक चुडाराम बल्हारपुरे यांचा सपलीक सत्कार करण्यात आला.
कर्जत तालुका साहित्यप्रेमी मंडळ व दादा पाटील महाविद्यालय कर्जत, जि. अहिल्यानगर यांचे वतीने दरवर्षी साहित्यिकांकरिता राज्यस्तरीय उत्कृष्ट वांड.मय स्पर्धा आयोजित करण्यात येते. व पुरस्कार प्राप्त साहित्यिकांना संस्थेच्या वार्षिक कार्यक्रमात उत्कृष्ट साहित्यिक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात येते.
राज्य स्तरावर अत्यंत दर्जेदार व प्रतिष्ठेचा समजला जाणाऱ्या या पुरस्कारासाठी यावर्षी एकशे त्रेशष्ट साहित्यिकांनी सहभाग नोंदविला होता. त्यात १६ साहित्यिकांची पुरस्कारासाठी निवड करण्यात आली असून मराठी नाट्यवाड.मय प्रकारात प्रसिद्ध नाटककार चुडाराम बल्हारपुरे यांच्या मधुश्री पुणे प्रकाशित धरती आबा : क्रांतीसूर्य बिरसा मुंडा या महानाट्यास यंदाचा नाट्यलेखनाचा सत्यशोधक अण्णाभाऊ साठे उत्कृष्ट नाट्यलेखन पुरस्कार-२०२६ प्रदान करण्यात आला.
सैराट या प्रसिद्ध चित्रपटाची शुटींग जेथे पार पडली, अशा दादा पाटील महाविद्यालय कर्जत येथील शारदाबाई पवार सभागृहात झालेल्या

पुरस्कार वितरण सोहळ्यात प्रसिद्ध साहित्यिक दंगलकार नितीन चंद्रनशिवे, सौ.शर्मिला गोसावी, सत्यवान मंडलिक, प्रा. नवनाथ केंदळे, प्रा. तानाजी डाडळे, देविदास राजूत इ. मान्यवरांच्या उपस्थितीत हा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.
चुडाराम बल्हारपुरे यांना या वर्षी मराठवाड्यात मिळालेला हा तिसरा पुरस्कार आहे तर राज्यस्तरावर मिळालेला हा आठवा पुरस्कार आहे.
चुडाराम बल्हारपुरे यांच्या या यशबद्दल झाडीपट्टीत सर्वत्र कौतुक होत असून प्रा.अरुण बुरे, योगेश गोहणे, रमेश निखारे, प्रा.डॉ.श्याम मोहरकर, प्रा.डॉ. जनबंधू मेश्राम, नाट्यश्रीचे दादा चुधरी, दिलीप मेश्राम, राजेंद्र जरकर, डॉ. दिपक चौधरी, प्रा. नवनीत देशमुख (साहित्यिक), मधुश्री प्रकाशानचे पराग लोणकर (प्रकाशक), इतर साहित्यिक व कलावंतांनी अभिनंदन केले आहे.

आ. शंकर जगताप यांच्या उपस्थितीत भीम अनुयायांसाठी अन्न-पाणी सेवा

पिंपरी चिंचवड पत्रकार संघ आणि डिजिटल मिडिया परिषदेचा उपक्रम

ज्योतिर्मय साहित्य
पिंपरी : भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १३५ व्या जयंतीनिमित्त बाबासाहेबांच्या पूर्णाकृती पुतळ्यासमोर पिंपरी चौकात बाबासाहेबांना अभिवादन करण्यासाठी आलेल्या अनुयायांना मंगळवार दि. १४ रोजी पिंपरी चिंचवड पत्रकार संघाचे अध्यक्ष सागर गोपाळ सूर्यवंशी यांच्या नेतृत्वाखाली आयोजित केलेल्या अन्न पाणी वाटपात उपस्थित पत्रकारांनी भीम अनुयायांची सेवा केली. आ. भा. मराठी पत्रकार परिषद राज्य उपाध्यक्ष गणेश मोकाशे तसेच डिजिटल मिडिया परिषदेचे शहर अध्यक्ष विनय

सोनवणे यांनी आयोजनामध्ये मोलाचे योगदान दिले. अन्न पाणी सेवा सुरू असल्याच्या दरम्यान आ. शंकर जगताप, माजी आमदार गौतम चाबुकस्वार , भाजप शहराध्यक्ष शत्रुघ्न काटे, सतरूढ पक्षनेते प्रशांत शितोळे, शिवसेना नेते युवराज कोकाटे, कैलास कुटे, दीपक नागरगोजे यांच्यासह विविध पक्ष संघटना व सामाजिक कार्यकर्ते पदाधिकाऱ्यांनी पिंपरी चिंचवड पत्रकार संघ व डिजिटल मिडिया परिषदेच्या वतीने आयोजित कार्यक्रमात उपस्थित राहून भीम अनुयायांना अन्न व पाणी वाटप करून शुभेच्छा दिल्या.

पिंपळे सौदागरचा पारंपरिक मुंजोबा उत्सव

ज्योतिर्मय साहित्य
वैशाख सुरु झाला की पिंपळे सौदागर येथील नागरिकांना ग्रामदैवत मुंजोबा महाराज उत्सवाचे वेध लागतात. अनेक वर्षांची परंपरा लाभलेला हा उत्सव यंदा दि. १८ आणि १९ एप्रिल या दरम्यान साजरा होत आहे. त्यानिमित्ताने मुंजोबा महाराज उत्सव सांस्कृतिक समितीचे अध्यक्ष विजय भिसे यांनी घेतलेला हा आढावा.

पिंपळे सौदागरचा मुंजोबा महाराज उत्सव वैशाख शुद्ध द्वितीयेला दरवर्षी साजरा होत असतो. या दिवशी पूर्वी महाराष्ट्रात शिवजयंती साजरी व्हायची. दुसऱ्या दिवशी अक्षय्य तृतीया असते. मुंजोबा महाराज हे पिंपळे सौदागरचे ग्रामदैवत. साधारण पन्नास वर्षांहून अधिकचा काळ मला आठवतो. त्यावेळी आणि आजही या उत्सवाला उरूस असे म्हटले जाते उरूस हा फार्सी शब्द आहे परंतु बहुतेक खेड्यात उरूस हाच शब्द रूढ आहे.
हा उरूस (उत्सव,जत्रा) दोन दिवस चालतो. पहिल्या दिवशी मुंजोबा मंदिरात सकाळी पानफुल वाहून षोडशोपचार पूजा करून गावातील इतर मंदिरात जाऊन ग्रामस्थ इतर दैवताना पानफुल अर्पण करतात. सायंकाळी गावातून पालखी निघते.
पूर्वी गावात रात्रीच्या वेळी छबिना, ढोल लेझिम यांची स्पर्धा असे. गावोगावचे नामांकित ढोल, लेझिम चे खेळ पथके येऊन त्यांची हजेरी लावत. एक नंबरच्या खेळाला इनाम दिले जाई.

त्याच वेळी गावात एकीकडे मंदिरात भजन देखील असे.
सर्वात महत्वाचा कार्यक्रम म्हणजे आमच्या गावचा तमाशा. कै.तुकाराम खेडकर सह पांडुरंग मुळे, मांजरवाडीकर नारायणगाव. हा सर्वात प्रसिद्ध लोकप्रिय लोकनाट्य म्हणजे तमाशा आमच्या गावात ठरलेला असे. तमाशाच्या गाड्या आदल्या दिवशी येत. त्याची आम्ही सर्व तरुण मुले त्यावेळी वाट पाहत असायचो. एकदा का त्या गाड्या (ट्रक) गावात आल्या की आम्हाला हायसे वाटे. इतकी ओढ सर्वांना असे. हा तमाशा पिंपळे सौदागरला हमखास ठरलेला. त्यामुळे फड मालक पिंपळे सौदागर साठी अमुक एक रकमेची अट घालत नसे. गावकरी देईल ती बिदागी ते घेत असत. अगदी कलाकारांना फक्त जेवण दिले तरी ते गावासाठी

लोकनाट्य खुशीने सादर करण्यास तयार असत.
हा तमाशा पाहण्यासाठी आसपासच्या गावातून दूरवरून लोक येत असत. त्यातील दगड्या आणि धोंड्या ही दोन विनोदी पात्रे आजही अनेकांच्या आठवणीत आहेत. या तमाशातील कै. साहेबराव नांदवळकर हा शाहीर खूपच प्रसिद्ध होता. ऐतिहासिक आणि पौराणिक वग सादर करण्यात त्यांचा हातखंडा होता. त्याचा अभिनय आणि डायलॉग बाजी फेमस होती. हा तमाशा रात्री अकरा वाजता सुरू होऊन पहाटे चार पाच वाजेपर्यंत चाले..
तमाशातील गणगोळण, नृत्य आणि लावण्या अप्रतिम असत. यातील सुनंदा ही नर्तिका जुन्या लोकांना आजही आठवते. तमाशातील फाडशा हा विनोदी प्रकार रसिकांना पोट धरून

हसायला लावी.
दुसऱ्या दिवशी सकाळी पुन्हा मुंजोबाच्या मंदिरा समोर आणखी एक तमाशाचा खेळ होत असे.
याच दुसऱ्या दिवशी सायंकाळी कुस्त्यांचा आखाडा भरायचा. आसपासच्या गावातील नामांकित पैलवान येत. त्या बरोबरच महाराष्ट्र केसरी, हिंदकेसरी पहिलवान देखील येत असत. त्यांचा आखाड्यात शाल श्रीफळ देवू सत्कार केला जाई.
आखाड्याच्या बाहेर शेव - रेवडी आणि भेळ ही हमखास खाल्ली जायची. पै पाहुणे त्याचे पुढे बांधून घरी नेत. गावात दोन दिवस आलेली खाऊची दुकाने, रंगीबेरंगी वस्तू, पाळणे यांनी गावातील चौक आणि आसपासचे रस्ते फुलून जायचे.
अशा या उत्सवाच्या उरुसाची सांगता दोन दिवस सामिश्र अन्न भोजनाने जवळचे मित्र सवंगडी नातेवाईक यांच्या समवेत होई. गावातील प्रत्येकाच्या घरातून पाहुण्यांना त्यासाठी निमंत्रण धाडलेले असायचे. लोकांनी घरावर रोषणाई केलेली असे. अशा या पारंपरिक उत्सवाची लोक दरवर्षी आतुरतेने वाट पाहत असायचे. गावच्या या उत्सवाचे स्वरूप आता काहीसे बदलले आहे, पण ओढ मात्र आजही तितकीच आहे.
विजय भिसे
अध्यक्ष, मुंजोबा उत्सव सांस्कृतिक कमिटी,
पिंपळे सौदागर, पुणे
***

चंदनाच्या विठोबाची माय गावा गेली...

ज्योतिर्मय साहित्य
एक प्रतिभा संपन्न कवयित्री म्हणजे आ.सुधाकाकू नरवाडकर, परभणीचे नामांकित कवी म्हणजे बी रघुनाथ अर्थात स्व. कवी भगवान रघुनाथ कुलकर्णी हे होत. बी रघुनाथ हे मराठवाड्यातील, निजामकालीन अत्यंत प्रतिभावंत कवी, कथकार, कादंबरीकार होते हे सर्वांना माहित आहेच. त्यांची चंदनाच्या विठोबाची माय गावा गेली
पंढी या ओसरीची आज ओस झाली
या ओळी नक्कीच आठवत असतील. बी रघुनाथ यांच्या ग्रामीण भाषेतील कविता खूप प्रसिद्ध आहेत आणि अश्या या प्रतिभावान कवीची प्रतिभावान कन्या म्हणजे सुधा विनायक नरवाडकर, यांची आज आपण ओळख करून घेणार आहोत. सुधा या बी रघुनाथ यांच्या एकुलत्या एक कन्या आहेत. त्यांची

जन्मतारीख ३० जून १९४३ होय
दुईवने कवी बी रघुनाथ यांचं निधन फार लवकर, म्हणजे वयाच्या चाळीसाव्या वर्षी झाला. त्यांचा लेखनाचा वारसा त्यांच्या कन्या सुधा नरवाडकर यांनी तेवढाच नेटाने पुढे चालवला. सुधा काकू आजही मराठवाड्यातील नांदेड या शहरात वास्तव्यास आहेत. त्या सेवानिवृत्त शिक्षिका आहेत आणि त्यांचा विषय मराठी हाच होता. श्री मारवाडी राजस्थान विद्यालय लातूर येथे त्या कार्यरत होत्या. त्याची चार पुस्तके ही प्रकाशित झाली आहेत.
१) संचित ...कवितासंग्रह २०२१
२) सुमनांजली हा कवितासंग्रह २०२१
३) निसर्ग रंग चित्र चारोळी
४) गझलकार मराठी हा गझल संग्रह ३ मार्च २०२५ या दिवशी

प्रकाशित झाला.
सुधा काकूंचे लग्न १८ व्या वर्षीच झालं.. त्या नंतर काही वर्षांनी राहिलेले शिक्षण त्यांनी पूर्ण केले व बी.ए.बी.एड करून त्या बीडच्या केशरबाई क्षीरसागर यांच्या संस्थेत शिक्षण सेवेत रुजू झाल्या. त्यानंतर पुढे त्यांनी लातूर येथे मारवाडी राजस्थान विद्यालय येथे

२७ वर्षे सह शिक्षिका म्हणून काम केले.
विद्यार्थी प्रिय शिक्षिका म्हणून त्यांचा नावलौकिक आहे. पुण्यातील एक विद्यार्थी धनंजय देशपांडे उर्फ डीडी यांनी, ‘‘चंदनाच्या विठोबाची माय गावा गेली’’ या कवितेचा परिचय देत सुधा काकू नरवाडकर यांच्या वर लेख लिहिला होता, त्याचं नाव, ‘‘३५ वर्षापूर्वीची कथा’’ असे आहे.
तो खूप प्रसिद्ध झाला. तसेच व्हॉट्सअप मुळे तो इंग्लंड, अमेरिकेत देखील बऱ्याच ठिकाणी वाचला गेला. सुधा काकू नरवाडकर खूप वर्षांपासून कविता करत आहेत पण पुस्तक छापण्याचा योग उशिरा आला. त्यांचे दैनिक सकाळ, दैनिक लोकमत, मराठा, प्रजावाणी, सामाहिक प्रतोद या सारख्या वर्तमानपत्रातून असंख्य लेख, कविता, गझल व रसग्रहण प्रसिद्ध झाले आहे.

परभणी आकाशवाणी केंद्रावरून त्यांच्या अनेक कविता आणि स्त्री विषयक लेखांचे प्रसारण झाले आहे. अनेक साहित्य संमेलनात आजही त्यांचा हिरिरीने सहभाग असतो.
त्यांचा नाना पालकर विद्यालय आणि संस्कार भारती नांदेड समितीकडून विशेष सत्कार झाला आहे. भव्य राज्यस्तरीय काव्य लेखन स्पर्धेत त्यांना प्रथम पुरस्कार ही मिळाला आहे त्यामुळेच त्यांचे गझलायन हे पुस्तक याच कार्यक्रमात मोफत प्रकाशित केले गेले आहे.
सुधा काकू नरवाडकर यांचे संगीताचे शिक्षण ही झाले आहे.

याशिवाय गझल काव्य देखील त्या लिहितात. आज या वयात देखील सतत लिखाणात व्यस्त असतात.
याशिवाय त्यांची विशेष आवड म्हणजे लेखन, वाचन, विणकाम, पाककृती व पर्यटन होय.
खरं तर सुधा काकूंच्या अनेक कविता प्रसिद्ध आहेत पण मला जी कविता आवडते, त्या कवितेचे नाव आहे ‘‘प्रियतमे चालू कशी मी वाट’’ ती खाली दिली आहे.
सांग साजणे, तू गेल्यावर कसे जगावे उमजत नाही*.
अवतीभवती नसल्याचे पण
सत्य मानसी उतरत नाही..
जिकडे तिकडे घरात सख्ये वावर आणिक स्पर्श जाणवे सखे लाडके प्रिय वल्लभे तुझ्या विना मज करमत नाही माझी कांता गगन चंद्रिका तूच स्वामिनी मला भूलविले पमेशाने गाठ तोडली..

कसे रमावे समजत नाही.. स्वस्थता नसे शांती नाही भिरभिर फिरतो जणू भिंगरी कुठे पहावे ? कुठे मिळे तू? छबी कामिनी गवसत नाही माझी सीता माझी तारा.. भिल्लीण उमा तुला मानले का दैवाने डाव साधला ? दाह मनाचा सोसत नाही..!!
मित्र सोपरे,सारे आले.. दिसली नाही तूच एकटी.. साऱ्यांनी मग सांत्वन केले एकटेपणा हरवत नाही .. हजार शपथा हजार वचने कशी मोडली ?नाही कळले नको काळजी पिल्लांसाठी शरीर माझे सोडत नाही.. अशी ही सुंदर, अर्थपूर्ण कविता आणि अश्या या सुधा काकू नरवाडकर यांनी आणखी काव्य संग्रहे प्रकाशित करावीत ही माझीमनीषा व्यक्त करून येथे थांबते आणि त्यांना शुभेच्छा देते.
***